Achtergrond van Kants denken over de mens

- (Duitse) Verlichting: *Durf te denken!* / *Sapere aude*!
- Programmatisch werk: essay *Wat is Verlichting*? (1784)
- Kant vatte de filosofie samen met vier vragen: Wat kan ik weten? Wat moet ik doen? Wat mag ik hopen? Wat is de mens? Aan de beantwoording van de laatste kwam hij niet toe
- In **Wat is Verlichting?** komt echter wel een duidelijk mensbeeld naar voren

De mens (‘het subject’) volgens Kant

- Volgens Kant is de mens een *vrij*, *redelijk* en *autonoom* subject
- Dit is duidelijk zichtbaar in zijn plichtethiek: de rede (*Vernunft*) stelt zichzelf de wet
- In combinatie met de wetenschapsfilosofische opvatting van Francis Bacon (‘Knowledge is power!’) heeft Kants filosofie bijgedragen tot de hoge vlucht van westerse technologie en rationaliteit

Postulaten (‘noodzakelijke aannames’) van de rede

- Om als een vrij, redelijk en autonoom subject te kunnen functioneren moet de mens onder andere het volgende aannemen (postuleren):
- *De vrije wil*
- *De eenheid van het ‘ik’*
- *Het idee van een (straffende) God*

Achtergrond van het zendenken

- ‘Bloempreek’ van Boeddha
- Mahakashyapa is de eerste ‘Indiase patriarch’, Bodhidharma (6$^{de)}$ eeuw n.Chr. de eerste Chinese stamvader
- Zen is een ‘Bijzondere overlevering buiten de geschriften/ onafhankelijk van woorden of letters/ en die zich rechtstreeks richt tot het menslijk hart (xin):/ aanschouw uw natuur en realiseer het boeddhaschap’
- Methode: meditatie (en het oefenen met *koans*, Chin. *gongan*)
- Voor het zenwereld- en mensbeeld is de metafoor van **Indra’s Net** (Bloemenkransschool) van cruciaal belang

Het parelnet van Indra (1)

- ‘Het parelnet van *Śakra* wordt ook wel Indra’s Net genoemd en bestaat uit juwelen. Deze juwelen schitteren en reflecteren elkaar, hun spiegelbeelden doordringen elkaar over en weer. In een enkel juweel verschijnen ze allemaal tegelijkertijd en je kunt dit waarnemen in ieder juweel. Er is waarlijk geen komen en gaan.
- Als we ons in zuidwestelijke richting wenden en een van de juwelen oppakken om hem te bestuderen, dan zien we dat dit juweel de beelden van alle andere juwelen direct reflecteert. Ieder ander juweel zal hetzelfde doen. Iedere edelsteen zal de beelden van alle andere edelstenen simultaan reflecteren en alle andere juwelen doen dit ook. Deze spiegelbeelden worden herhaald en vermenigvuldigd op een onbegrensde wijze. Binnen de grenzen van een enkele edelsteen bevinden zich de grenzeloze herhaling en weerspiegeling van alle juwelen. Deze weerspiegelingen zijn helder en totaal ongehinderd.’ (Dushun)

Het parelnet van Indra (2)

- De identiteit van het individuele wordt volledig geconstitueerd door het geheel. Andersom vormt het particuliere de oorzaak van het geheel (balkwerk en gebouw)
- Het netwerk is non-substantieel: het draagt zichzelf. Er is geen onderliggende instantie
- Het net bevat geen middelpunt. Of: ieder juweel kan het middelpunt zijn

Indra's Net in de zenpraktijk: Bodhidharma en Huike

Bodhidharma zat tegenover de muur. De tweede patriarch stond in de sneeuw, hakte zijn arm af en sprak: 'De geest van uw leerling is nog onrustig. Ik smeek u, meester, geef hem vrede.'

Bodhidharma antwoordde: 'Breng je geest hier, dan zal ik hem tot rust brengen.'

De tweede patriarch zei: 'Ik heb naar de geest gezocht, maar ik kan hem helemaal niet vinden.'

Bodhidharma antwoordde: 'Ik heb je geest al volledig tot rust gebracht.'

Conclusie: vergelijking Kant & zen: verlichting Oost en West

- Kant & zen spreken beiden over **het denkvermogen van de mens**. Bij Kant heeft het Vernunft echter te maken met logisch redeneren, terwijl de zenboeddhistische hart-geest (*xin*) ook gaat om ontvankelijkheid, afstemming en intuïtie
- Zowel volgen Kant als zen is **de mens betrokken op anderen** (Indra's Net versus de plichtethiek: 'Behandel een ander mens altijd als doel en nooit alleen als middel.')
- Kant schrijft over de **emancipatie van het individu** uit de 'dogmatische sluimer'; zen spreekt over **de diepe verbinding voorbij persoonlijke fixaties en illusies**